

УДК: 378.015:37.159.9

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-3-2>

Тамара Олексіївна Пушкарьова,
кандидат педагогічних наук, професор,
начальник відділу проектного управління
Інституту модернізації змісту освіти МОН України,
вул. В. Липківського, 36, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Стаття розкриває важливу складову процесу педагогічного проектування – його психолого-педагогічний супровід. Педагогічне проектування як важливий інструмент реформування освіти розглядається у взаємозв'язку його структурних складових. Показано, що результативність кожної з таких складових залежить, зокрема, від підходу до організації діяльності учасників проекту відповідно до психолого-педагогічної доцільності. Обґрунтовується необхідність компетентнісного підходу, який позитивно впливає на інноваційне педагогічне проектування навчального процесу. Виділено особистісні фактори, пов'язані з компетентностями безпосередніх виконавців інноваційного проектування – вчителів і науковців, керівників навчальних закладів і учнів.

Ключові слова: реформування освіти, проектна діяльність, педагогічне проектування, психолого-педагогічний супровід, діагностика, компетентність, ключові компетенції, професійний розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні погляди на результативність навчального процесу у шкільній освіті потребують пошуку нових підходів з точки зору методології педагогічного проектування. Стрімка динаміка розвитку нової української школи створює сприятливу ситуацію для досліджень у напрямі проектної діяльності.

Педагогічне проектування стало невід'ємною складовою інноваційної педагогічної діяльності та інструментом для отримання більш ефективних результатів.

Прикладом широкої платформи для реалізації різних інноваційних проектів через різноманітні компоненти, напрями, форми, види навчальної і пошукової діяльності є прийнята МОН України концепція «Нова українська школа» [1].

Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» представлені формулою з 9 ключових компонентів: новий зміст освіти, сучасне освітнє середовище, умотивований вчитель, нова структура школи, децентралізація та ефективне управління, справедливе фінансування, педагогіка партнерства, орієнтація на потреби учня, виховання на цінностях. Реалізація цих компонентів потребує створення принципово нового освітнього середовища, сформованого за новими стандартами. Ключові компоненти концепції «Нова українська школа» забезпечуються конкретними напрямами їх реалізації. На нашу думку, в узагальненому вигляді вони можуть бути такими:

1. Новий освітній простір і розвиток інфраструктури.
2. Інформаційно-комунікаційний простір і технології.
3. Модернізація освітнього контенту та організації освітнього процесу.
4. Ефективний менеджмент і професіоналізація

управління.

5. Мотивація, професійний розвиток та соціальний захист вчителя.

Кожен з цих напрямів може реалізуватись через освітні проекти і має бути обґрунтованим науково, враховуючи найсучасніші досягнення педагогіки, психології, технологій, менеджменту. В цьому сенсі психолого-педагогічне обґрунтування проектної діяльності в умовах реформування освіти є необхідним, а його наукове осмислення – актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідження проблеми педагогічного проектування дозволяють виділити окремо її психолого-педагогічний аспект на основі наукових праць Г. Костюка, О. Савченко, В. Кременя, С. Максименка, І. Беха, О. Киричука, В. Киричука, О. Коберника, С. Болтівця та багатьох інших. Виходячи з них, педагогічне проектування розглядається як особливий вид діяльності, що охоплює всі ланки шкільної освіти: «Педагогічна дія, результатом якої є зміна внутрішньої сутності освітньо-виховної практики, належить до визначення педагогічної інновації незалежно від того, чи реалізовує вона елемент педагогічної системи, технології, методики, способу, прийому, чи є самодостатньою, одиничною і недетермінованою певною закономірною послідовністю» [2, с. 11]. Така діяльність охоплює і проектування змісту, методів і технологій навчання; проектування навчального середовища та засобів навчання; проекти, пов'язані з особистісним розвитком учня і вчителя, а також питання управління педагогічним проектуванням.

Мета та завдання статті. Мета статті – описати психолого-педагогічний аспект педагогічного проектування як його невід'ємну складову, враховуючи кожну її функцію: розвивальну, діагностуючу, контролюючу, формуючу, від яких залежить результативність інноваційного освітнього проектування як одно-

го з важливих інструментів модернізації освіти і розвитку його учасників.

Завдання:

-проаналізувати процес педагогічного проектування і його структурні компоненти з точки зору його психолого-педагогічного супроводу і забезпечення позитивного впливу на розвиток інноваційної освітньої діяльності засобами проектування;

-показати роль психолого-педагогічного супроводу організації процесу інноваційного проектування;

-обґрунтувати важливість психолого-педагогічного аспекту проектної освітньої діяльності та продемонструвати можливості, функції, засоби психологічного супроводу педагогічного проектування.

Методи дослідження. У процесі підготовки статті були використані теоретичні методи дослідження: вивчення літератури, теоретичний аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація. Крім того використовувались методи опитування: бесіда, інтерв'ю, анкетування.

Виклад основного матеріалу дослідження

Психолого-педагогічний аспект проектування виявляє певні особливості проектної діяльності учасників педагогічного процесу: вчителів у їхній взаємодії з учнями, батьками, науковцями, керівниками освіти. З одного боку, ми маємо врахувати ці психологічні особливості для створення сприятливих умов проектування як творчої діяльності, а з іншого боку, розглядати особистісний розвиток учасників проектної діяльності як окремий самоцінний результат. Зокрема проектна діяльність стимулює розвиток креативності, яка за визначенням С. Максименка «... є глибинною, первісною і абсолютною ознакою особистості – це є вища форма активності» [3, с. 82].

У будь-якому випадку має бути забезпечений психологічний комфорт та умови для розвитку і реалізації творчих здібностей усіх учасників освітнього процесу: учнів, учителів, керівників, батьків.

Педагогічна практика доводить, що реалізація будь-якого інноваційного проекту передбачає психолого-педагогічний супровід, який забезпечує умови для професійного росту та прагнення впроваджувати в освітній процес інноваційні технології навчання.

Одним з пріоритетів концепції «Нова українська школа» для сучасної шкільної освіти проголошений компетентнісний підхід. Він переважно базується на організації проектної діяльності та її складових. Це видно зі змісту ключових компетенцій, які мають бути сформовані в процесі розвитку особистості учня, а також розвитку професійної компетентності вчителя. Дослідження свідчать про значні можливості педагогічного проектування у реалізації компетентнісного підходу. «Проектна технологія – одна з інноваційних технологій навчання і виховання, яка забезпечує формування основних компетенцій

учня» [4, с. 14]. На наше переконання, так само це стосується і педагога.

Звернемось до змісту загальноприйнятих, основних «ключових» компетенцій для Європи: вивчати, шукати, думати, співробітничати, братися до справи, адаптуватись. Аналіз названих компетенцій показує їх діяльну природу, творчу спрямованість, орієнтовану на досягнення конкретного результату діяльності. Фактично всі перелічені уміння так чи інакше є необхідними складовими проектної діяльності. На підтвердження цього звернемось до її структури:

- формулювання теми;

- постановка проблеми;

- аналіз вихідної ситуації;

- завдання проекту: мотиваційні, організаційні,

завдання по суті проекту;

- етапи реалізації проекту;

- моніторинг результатів проекту (критерії оцінки).

У психолого-педагогічному аспекті проектна діяльність, як видно з її структури, містить такі складові, як мотив, мета, операції.

Мотив передбачає пошук відповіді на питання: для чого здійснюється діяльність? – Для підвищення рівня самоосвіти, реалізації творчого потенціалу, розширення пізнавальних можливостей, впорядкування своїх знань, – все це уміння, які входять до ключової компетенції – «вивчати».

Мета проектної педагогічної діяльності часто передбачає не тільки розроблення певного продукту, але і розвиток певних особистісних якостей її учасників: і педагогів, і учнів. Зокрема це, як правило, розвиток умінь, що стосуються фактично всіх ключових компетенцій:

- компетенції «шукати»: працювати з базами даних, документами, отримувати інформацію з різних джерел, консультуватись з експертами;

- компетенції «вивчати»: уміти отримувати користь зі свого досвіду, уміти вирішувати проблеми;

- компетенції «думати»: бачити взаємозв'язки між явищами, подіями та процесами, розвивати уміння критичного ставлення до інформації, мати власну позицію в дискусіях тощо;

- компетенції «співробітничати»: навчитись працювати в команді, домовлятись, приймати рішення;

- компетенції «адаптуватись»: навчитись використовувати нові технології для рішення проблем, гнучкість, уміння знаходити нові рішення.

Операції – способи і прийоми, що використовуються для здійснення проектної діяльності, від постановки мети до захисту і впровадження проекту, що потребують від особистості застосування всіх ключових компетенцій. Це і робота з джерелами інформації, виділення змістовних складових проекту, його планування, оформлення, колективна робота і розвиток комунікації, визначення своєї ролі, відповідальності та свого внеску в реалізацію проекту, надання

взаємодопомоги, організація оцінки проміжних результатів і підведення підсумків колективної роботи. Іншими словами, можна стверджувати, що їх можна назвати «проектними компетентностями».

Дійсно, зміст компетенції «вивчати» передбачає зокрема вміння вирішувати проблеми, організовувати взаємозв'язок своїх знань і свої власні прийоми вивчення. Проектна діяльність стає все більш інтегрованою, оскільки потребує залучення інформації, методів і технологій з різних галузей знань. Так, наприклад, проект з формування у педагогів інноваційного мислення щодо розвитку освіти та впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій навчання «Академія інноваційного розвитку освіти» реалізується через організацію тренінгів, презентацій, майстер-класів на основі розроблених критеріїв професійної компетентності та результатів вхідного і вихідного тестування.

Це дає підґрунтя для створення обґрунтованої системи параметрів стану об'єкта педагогічного проектування, даних у динаміці, з урахуванням факторів, що регулюють цей стан.

Психолого-педагогічний аспект проектування охоплює сукупність компонентів, які розкривають особливості, послідовність і характер взаємодії учасників проекту, а саме: комплексна психолого-педагогічна діагностика, системно-комплексний аналіз та прогнозування, конструювання завдань особистісного розвитку, проектування сюжетної лінії проєктів, проєктних планів, особистісно-розвивального змісту проєкту, реалізація проєкту.

Відповідно до цих компонентів у проєкті можна виділити основні його етапи: діагностично-аналітичний; прогностично-конструюючий; програмно-моделюючий; проєктно-плануючий; корекційно-розвивальний. Як видно зі змісту цих етапів, у проєктній діяльності завжди є (має бути) психолого-педагогічна складова. Вона забезпечує мотиви педагогічного проектування: прагнення професійного росту, потребу вдосконалення навчально-виховного процесу, відповідно до вимог сучасності, а також сприяє результату – моделюванню інтелектуально-творчого освітнього середовища як основи для розвитку та реалізації особистісних якостей учасників навчально-виховного процесу, розробці нових моделей управління на основі проєктних методів організації діяльності школи.

Поняття «проєкт» сьогодні широко використовується у педагогічній практиці в кількох аспектах: як складова інноваційної діяльності в якості інноваційного педагогічного методу, в якості інструменту досягнення конкретних результатів такої діяльності, а також в якості форми роботи.

Наведемо приклад забезпечення психолого-педагогічної складової науково-педагогічного проєкту «Росток» з розроблення змісту навчання, методів і педагогічних технологій.

Проєкт «Росток», який виконувався нами у кілька етапів, починаючи з 1996 року на базі Сумської класичної гімназії, а пізніше у інших школах України, це по суті природовідповідний освітній проєкт (за класифікацією В. Киричука) [5], покликаний узгодити зміст освітньої діяльності школи, педагогічні технології з кожною віковою категорією школярів, з їхніми природними потребами та інтересами.

У процесі роботи за науково-педагогічним проєктом «Росток» була розроблена власна програма психолого-педагогічного супроводу педагогічного процесу [6, с. 51]. У зміст психолого-педагогічного супроводу були включені такі напрями: моніторинг впливу педагогічного процесу на розвиток особистості учня, консультативна діяльність, всеобуч з питань психології.

Система психолого-педагогічного моніторингу ґрунтувалась на концепції психологічних новоутворень особистості Д. Б. Ельконіна і В. В. Давидова та періодизації вікового розвитку дитини Е. Еріксона. Під час психологічного супроводу здійснювались спостереження за динамікою розвитку особистості кожної дитини і вивчалися загальні тенденції та закономірності психічних процесів, особистісного розвитку, соціалізації та адаптації в період навчання і виховання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Основним критерієм ефективності діяльності психологічної служби в умовах реалізації педагогічного проєкту є підвищення якості навчально-виховного процесу порівняно з роботою поза проєктом, створення умов для розвитку й самореалізації учнів і вчителів на основі систематичної групової та індивідуальної психодіагностики, вивчення запитів до школи з боку учнів, батьків, суспільства. Для роботи над педагогічним проєктом «Росток» ми сформулювали основні завдання діяльності психологічної служби школи:

- визначення напрямів та необхідних умов індивідуального розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу та всього закладу в цілому;
- надання допомоги адміністрації в управлінні процесом розвитку навчально-виховного закладу в умовах проєктної діяльності;
- надання суб'єктам навчально-виховного процесу допомоги у виборі техніки саморозвитку;
- постійний зв'язок із зовнішнім середовищем, що є найважливішим фактором, який визначає зміст діяльності навчально-виховного закладу та психологічної служби.

В умовах роботи над проєктом «Росток» були виділені принципи діяльності психологічної служби:

- принцип науковості – здійснення діяльності на основі досягнень сучасної психології, з використанням валідних діагностичних методик, що пройшли апробацію на території України та мають вікові тестові норми;
- принцип гуманізації навчально-виховного процесу – пріоритету інтересів особистості дитини;

- принцип розвивального характеру діяльності;
- принцип сенситивності – врахування вікової періодизації в розвитку певних видів психічної діяльності;
- принцип індивідуального підходу – врахування індивідуальних темпів та напрямків розвитку особистості дитини та педагога;
- принцип діяльнісного підходу – вивчення особистості учнів та педагогів у процесі діяльності (вважати головним показником динаміку розвитку певних якостей особистості);
- принцип системності – розгляд явищ у системі навчально-виховного процесу та сукупності взаємодій суб'єктів педагогічного процесу.

Основними напрямками діяльності психологічної служби були обрані психодіагностика, корекційно-розвивальна робота, профілактика, психологічне навчання.

Враховуючи, що педагогічний проект «Росток» позиціонувався як *комплексна програма розвитку*, то передбачався певний позитивний вплив на розвиток всіх учасників педагогічного процесу. Тому суб'єктами діяльності психологічної служби стали майбутні учні школи (підготовчі класи), учні школи I-III ступенів, дитячі колективи школи (класи, гуртки), педагоги та педагогічний колектив, адміністрація школи, батьки учнів. Серед форм роботи були застосовані індивідуальні, групові, фронтальні в потрібному співвідношенні.

У процесі реалізації проекту психолого-педагогічна складова педагогічного проекту забезпечувалась такими видами діяльності: психологічна діагностика суб'єктів навчально-виховного процесу, розробка комплексних програм діагностики щодо вирішення поставлених завдань, їх апробація, створення тестових норм для навчально-виховного закладу, різні види аналізу отриманих результатів (математичний, статистичний, якісний, горизонтальний, вертикальний) на основі аналізу моделювання процесів, створення корекційно-розвивальних програм для різних груп дітей, вчителів, інших учасників педагогічного процесу.

Психолого-педагогічний супровід педагогічного проекту передбачає відстеження і фіксацію результатів тих впливів, що виникають унаслідок застосування нових методів і технологій, передбачених проектом. Для цього нами були розроблені відповідні способи фіксації і їх документальне оформлення: банки даних, зібраних на кожного учня; комплекси методик та тестових норм до них, необхідних для вирішення різних діагностичних завдань; корекційні програми, розроблені на основі діагностики для розв'язання різних задач; аналітичні довідки, доповіді на педагогічних, методичних та експертних радах, батьківських зборах; банк технологій проведення консультацій;

плани ділових ігор та соціально-психологічних тренінгів; схеми, структури, циклограми, плани роботи, які конкретизують психолого-педагогічний аспект проектної діяльності, інші інформаційні матеріали.

Приклад циклограми психодіагностики представлено на рис. 1.

Мета психологічного супроводу педагогічного проектування (проект «Росток») полягала у тому, щоб допомогти кожній дитині адаптуватися до нових шкільних умов шляхом оптимального розвитку її якостей та потенційних можливостей, засвоєння предметних знань і соціальних цінностей, норм міжособистісної взаємодії у спілкуванні; формування самостійного типу поведінки і творчої діяльності, позитивного психологічного самопочуття.

Дослідження з відстеження результатів впливів, що виникають унаслідок застосування нових методів і технологій, передбачених проектом, виконувалось на базі ЗНЗ м. Києва за темою: «Вплив інтегративного та діяльнісного підходів на розкриття та розвиток обдарованості дитини у процесі реалізації науково-педагогічного проекту «Росток» (на прикладі дисциплін природничо-математичного циклу у 1-6 класах).

Наведемо результати дослідження, яке проводилось у період з 2014 по 2017 роки на базі СЗШ №99 м. Києва за участю учнів 1-4 класів початкової школи (вік учнів: від 6 до 10 років, кількість учасників – 112) і групи вчителів цих класів (кількість учасників – 9). Зокрема, нами вивчався процес адаптації дітей до школи в умовах реалізації педагогічного проекту «Росток». Ми виходили з визначення, що адаптація до школи – це перебудова пізнавальної, мотиваційної та емоційно-вольової сфери дитини при переході до систематичного організованого шкільного навчання. Разом з тим шкільна дезадаптація – це утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень у навчанні, поведінці, конфліктних відносинах, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, деформацій особистісного розвитку. Для вивчення процесу адаптації учнів до школи використовувались наступні методики:

- методика «Школа звірів» (використовується для вивчення рівня шкільної адаптації та мотивації) [7];
- методика «Анкета для батьків учнів 1 класів» (використовується для вивчення проявів особливостей поведінки та навчальної діяльності дітей шляхом анкетування батьків) [8];
- тест «Тривожність» (використовується для виявлення емоційного досвіду спілкування дитини з людьми, які її оточують) [9].

Результати дослідження представлені у таблиці 1.

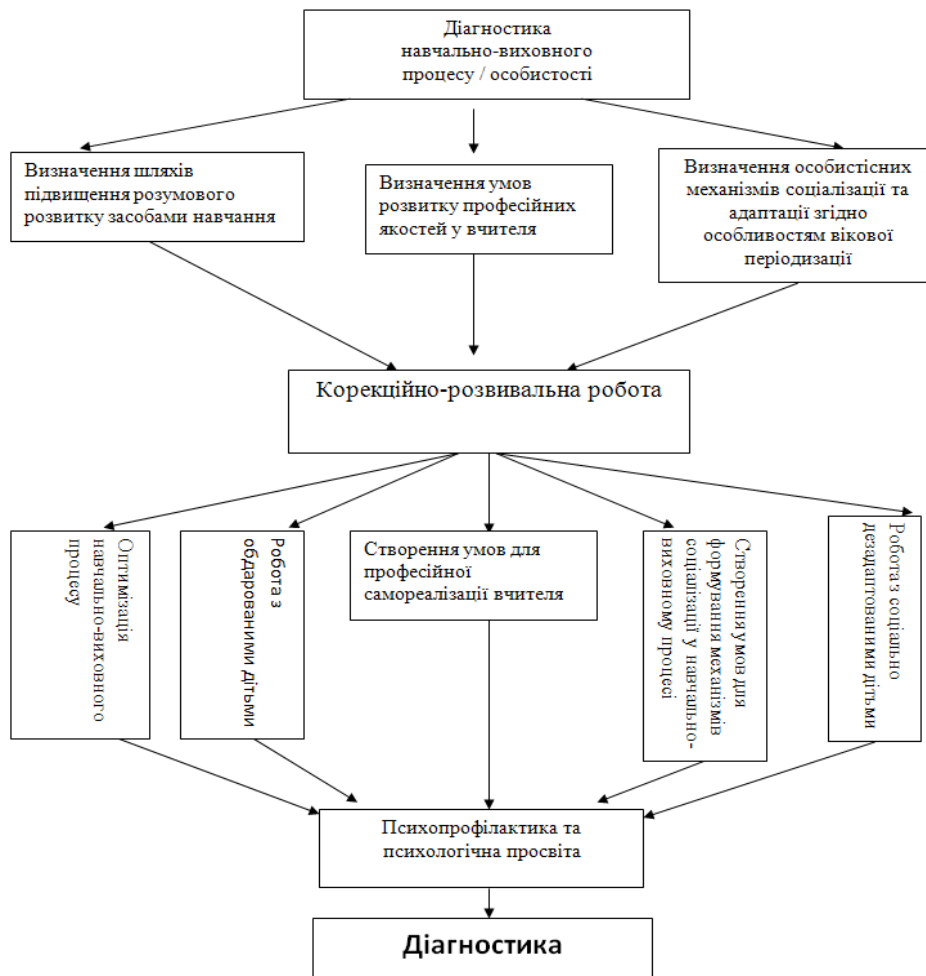

Рис. 1. Циклограма діяльності шкільної психологічної служби

Таблиця 1.

Вивчення проходження процесу адаптації до школи учнів 1-х класів, які беруть участь у проекті «Росток»

Навчальний рік	Мотивація	Ставлення дітей до школи	Рівень адаптації
2014-2015	17% пізнавальна 50% зовнішня 33% знижена	59% позитивне 8% негативне 33% нейтральне	31% високий 50% незначні прояви дезадаптації 19% ознаки дезадаптації
2015-2016	18% пізнавальна 52% зовнішня 30% знижена	66% позитивне 9% негативне 25% нейтральне	34% високий 48% незначні прояви дезадаптації 18% ознаки дезадаптації
2016-2017	20% пізнавальна 55% зовнішня 25% знижена	75% позитивне 4% негативне 21% нейтральне	41% високий 45% незначні прояви дезадаптації 14% ознаки дезадаптації

За результатами діагностики можна зробити висновок, що завдяки сприятливим умовам та вдалому психолого-педагогічному супроводу процес адаптації учнів 1-х класів до навчання в умовах педагогічного проектування нічим не ускладнений, та за умови подальшої співпраці батьків, вчителів, психологічної служби школи прогноз успішної адаптації є сприятливим.

Важливим чинником, на який може впливати педагогічне проектування, є, на нашу думку, здатність

дитини повноцінно здійснювати інтелектуальну діяльність, а значить готовність учнів початкової школи до переходу в основну ланку школи. Зокрема, нами вивчалась готовність учнів 4-х класів початкової школи, які навчались в умовах реалізації проекту «Росток», до переходу в основну школу. Були використані наступні методики:

- методика ДВОР – діагностика вад особистісного розвитку за З. М. Карпенко (опитувальник визначає 9

шкал, що характеризують вади особистісного розвитку: тривожність, імпульсивність, агресивність, схильність до нечесної поведінки, асоціальність, замкнутість, невпевненість, естетична нечутливість) [10];

- стандартизована методика Е. Замбачьявічене, що включає 4 субтести (всього 40 завдань) для діагностики інтелектуального розвитку дитини [9]. Результати дослідження представлено у Таблиці 2.

Таблиця 2.

Дослідження в учнів 4-х класів готовності переходу до основної школи, які навчалися за технологією «Росток».

Навчальний рік	Середній бал, рівень понятійного розвитку	Готовність до переходу в основну школу
2013-2014	80,07 високий	78,58 готові до переходу
2014-2015	81,22 високий	80,02 готові до переходу
2015-2016	82,92 високий	81,14 готові до переходу

Результати дослідження понятійного розвитку показують високий рівень учнів: більше як 80% дітей без додаткових занять та залучення інших ресурсів готові до навчання у середній ланці школи.

Важливим завданням психолого-педагогічного супроводу педагогічного проектування є діагностика готовності до інноваційної проектної діяльності вчителя за рівнем змістовно-операційного компоненту, яка здійснювалась за методикою О. Ю. Моторнюк [11, С. 2-16]. Результати діагностики свідчать, що у вчителів, які на практиці беруть участь в інноваційній діяльності та реалізують певний педагогічний проект, переважає високий рівень готовності до педагогічного проектування: (89%) порівняно з достатнім (11%). Можна констатувати позитивну динаміку за три роки проектної діяльності. Зокрема: немає вчителів із низьким рівнем, зросла кількість вчителів із високим рівнем. Кількість вчителів, які брали участь у діагностуванні протягом трьох років, за кількісним і якісним складом була однаковою.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, у процесі роботи з педагогічними проектами ми дійшли висновку, що розроблення і включення до проектної діяльності психолого-педагогічної складової забезпечують діагностично-прогностичний аспект діяльності учнівського, педагогічного і батьківського колективів. Важливо проведення діагностики особистісних якостей, а також моніторинг успіхів досягнень кожного учня і вчителя з прогнозуванням їх подальшого розвитку. Це, в свою чергу, створює передумови для гармонійної системи роботи зі всіма учасниками проекту, залучення їх до різних видів творчої діяльності, тобто створення

сприятливого психологічного мікроклімату для реалізації здібностей.

Таким чином, психолого-педагогічна складова педагогічного проекту в цьому випадку передбачає визначення нахилів і здібностей учасників проекту за допомогою діагностичного інструментарію; забезпечення умов роботи учнів і педагогів у різних видах творчої діяльності; створення сприятливого психологічного мікроклімату для реалізації педагогічного проекту, організацію роботи педагогічного колективу з власного розвитку. Реалізація цих важливих моментів є не тільки необхідною складовою процесу педагогічного проектування, а і його самоцінним результатом.

У процесі реалізації проекту його учасники розвивають у себе ключові життєві компетенції через опанування прийомами пошуково-дослідницької роботи, виконання колективних творчих завдань, запроваджуючи елементи евристичного, проблемного навчання.

Подальші дослідження мають на меті вивчення сучасних психологічно обґрунтованих методів проектної діяльності, які сприяють становленню та спонукальному до активної навчальної діяльності освітнього середовища, яке складається з учнів, батьків, учителів. Перспективним видається пошук нових підходів до розроблення та використання психолого-педагогічного інструментарію інноваційної проектної діяльності, зокрема, засобів психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу в сучасній школі, з одного боку, а з іншого – умов для професійного росту, підвищення компетентності та прагнення впроваджувати в освітній процес новітні педагогічні технології та методи навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. – Київ, Міністерство освіти і науки України, 2016. – 36 с. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczija.pdf>

2. Болтівець С. Методологічні засади психогігієнічного нормування інноваційної практики. – Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник

наукових праць. Випуск 5/Ред. Кол.: Л.І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2001. – 170 с.

3. Максименко С. Методологічний аналіз прогнозування та внутрішні лінії розвитку особистості //Директор школи, ліцею, гімназії – К. – 2011. – №5. – С. 72-83.

4. Проектна діяльність учнів у системі компетентісно спрямованої соціальної і життєвої практики в 11-річній школі та позашкільній освіті: в 2 ч. : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

29-30 жовтня 2014 року / наук. ред. І. Г. Єрмаков. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. – 2014. – 536 с.

5. Киричук В. О. Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учня / В. О. Киричук // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. Збірник наукових праць. Випуск 1. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2008. – 286 с.

6. Науково-педагогічний проект «Росток»: Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садочком. – К. : «Освіта України», 2015. – №9-10 (37). – 165 с.

7. Я хочу, я можу, я буду добре вчитися / Упоряд.: Т. Гончаренко. – К.: 2003. – 128 с.

REFERENCES

1. Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S. (2016). *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual bases for secondary school reforming]*. Kyiv, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Retrieved from: <http://mon.gov.ua/Novyny%202016/12/05/konczepczyia.pdf> [in Ukrainian].

2. Boltivets, S. (2001). *Metodolohichni zasady psyhohihienichnoho normuvannya innovatsiinoi praktyky [Methodological bases for psychogenic norming of innovative practice]*. Pedagogichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy: Zbirnyk naukovykh prats – Innovations in education: ideas, realities, prospects: collection of scientific works, 5. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].

3. Maksymenko, S. (2011). *Metodolohichni analiz prohnozuvannya ta vnutrishni linii rozvytku osobystosti [Methodological analysis of predicting and inner lines of personal development]*. *Dyktor shkoly, litsei, himnazii – School, lyceum, gymnasium principal*, 5, 72-83. Kyiv [in Ukrainian].

4. Yermakov, I. H. (Ed.). (2014). *Proektna diialnist uchniv u systemi kompetentnisno spriamovanoi sotsialnoi i zhyttievoi praktyky v 11-richnii shkoli ta pozashkilnii osviti: v 2 ch. [Project activities of students in the system of competence-centered social and life practice in 11-year school and extracurricular education]*. *Materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii 29-30 zhovtnia 2014 roku – Proceedings of All-Ukrainian scientific conference held on October, 29-30, 2015*. Kamianets-Podilskyi: Aksioma [in Ukrainian].

5. Kyrychuk, V. O. (2008). *Psykhologo-pedahohichne proektuvannya osobystisnoho rozvytku*

8. Адаптація дітей у 1, 5, 10 класах. / Упоряд. Т. Червона. – Київ, Шк. Світ, 2008. – 165 с.

9. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник / С. Л. Коробко, О. І. Коробко. – К.: Літера ЛТД, 2008. – 416 с.

10. Психологу для роботи. Діагностичні методи: збірник. / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. – вид. 2-ге, виправл. – Ужгород: Видавництво О.Гаркуші, 2012 – 616 с.

11. Моторнюк О. Ю. Моніторинговий підхід до вивчення стану навчання та виховання / О. Ю. Моторнюк // Завучу. Усе для роботи. – 2014. – №19-20. – С. 2-16.

uchnia [Psycho-pedagogical designing of students' personal development]. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka. Zbirnyk naukovykh prats – Education of a gifted child: theory and practice. Collection of scientific works, 1*. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny [in Ukrainian].

6. *Naukovo-pedahohichniyi proekt "Rostok": Informatsiyni zbirnyk dlia dyrektora shkoly ta zaviduiuchoho dytiachym sadochkom [Educational project "Rostok": information journal for school or kindergarten principal]*. (2015). Kyiv: Osvita Ukrainy.

7. Honcharenko, T. (2003). *Ya khochu, ya mozhu, ya budu dobre vchytysia [I want, I can, I will learn well]*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Chervona, T. (2008). *Adaptatsiia ditei u 1, 5, 10 klasakh [Children adaptation in 1st, 5th and 10th grades]*. Kyiv: Shk. Svit [in Ukrainian].

9. Korobko, S. L., Korobko, O. I. (2008). *Robota psykholoha z molodshymy shkoliaramy: metodychni posibnyk [Psychologist's work with junior school children: study guide]*. Kyiv: Litera LTD [in Ukrainian].

10. Lemak, M. V., Petryshche, V. Yu. (2012). *Psykhologu dlia roboty. Diagnostychni metodyky [For a psychologist to work. Diagnostic methods]*. 2nd ed. rev. Uzhhorod: Vydavnytstvo O.Harkushi [in Ukrainian].

11. Motorniuk, O. Yu. (2014). *Monitorynhovyi pidkhid do vyvchennia stanu navchannia ta vykhovannia [Monitoring approach to studying the state of education]*. *Zavuchu. Use dlia roboty – For a deputy principal. Everything for work, 19-20, 2-16* [in Ukrainian].

Tamara Pushkariova,

*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), professor,
Head of the Department of Project Management,
Institute of Educational Modernisation,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
36, Lipkovskoho Str., Kyiv, Ukraine*

PSYCHO-PEDAGOGICAL ASPECT OF INSTRUCTIONAL DESIGN

The study of the current problems of instructional design has revealed the need for considering psychological and educational aspects of this process. As far as instructional design is regarded as a special kind of activity, the psycho-pedagogical support is essential for ensuring its effectiveness. The study deals with the following issues of *psycho-science and education*, 2017, Issue 3

pedagogical support of instructional design at different levels of school education: content, methods and learning technologies, as well as designing learning environment and learning tools. Teaching practice proves that implementation of any innovation project requires both psychological and pedagogical support. The latter provides conditions for professional growth and commitment to implement innovative educational technologies into the educational process. It should be mentioned that competence approach is very important in instructional design. The new concept of Ukrainian national education is now being built basing on this approach. On the one hand, the structure of educational project in its psychological vision is considered to be associated with the presence of its performers' main competencies, and on the other hand, it can contribute effectively to their formation. Psycho-pedagogical aspects of instructional design are revealed in terms of including all components that influence the sequence and nature of the project participants. Specifically, it refers to the complex psychological and pedagogical analysis and diagnostics, systematic and comprehensive analysis and predicting, developing tasks for personal development, design, creating story line projects, developing project plans, designing personality-developing projects, etc.

Keywords: instructional design, competence approach, psychological and pedagogical support.

Подано до редакції 03.02.2017

Рецензент: д. психол. н., проф. Л. А. Найдьонова

UDC: 159.944.4: 37.011-051

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-3-3>

Tetiana Dziuba,

PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of General, Age and Practical Psychology
Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University,
2, Ostrohradskoho Str., Poltava, Ukraine

IMPACT OF INTENSIVE DAILY STRESS ON TEACHER'S OCCUPATIONAL HEALTH

The paper deals with the specific parameters of the influence of intensive daily stress on teacher's occupational health. A number of significant correlation relationships among the determined parameters are analysed. Special attention is paid to the fact that the main chronic illnesses of today arise from emotional sufferings, acute and chronic stress. On the basis of the determined relationships, the intensive daily stress is considered to be the specific feature of teacher's work, which can result in emotional burn-out and loss of employee's occupational health under the particular conditions. The intensive daily stress exhausts pedagogue's adaptive resources, forming the harmful effects of professional and personal deformations (cognitive, emotional, behavioural) and negatively affecting the mood changes and professional coping-behaviour. Professional stress activates almost all human coping-strategies. However, the increase of the frequency of using passive ("escape behaviour", "careful actions", "acceptance") and prosocial ("search for social support") coping-strategies in the situation of the long-lasting intensive stress is observed. The rare use of the strategies of "healthy" active coping, intended for constructive transformation of a situation, and dominance of passive strategies lead to the professional stress with chronic character, which results in asocial behaviour, involving violation of moral norms in the situations of professional communication. The determined strategies can be treated like behavioural factors of risk of employee's occupational health under the conditions of the long-lasting intensive stress.

Keywords: intensive daily stress, occupational health, employee's adaptive resource, coping-strategies, harmful effects of professional and personal deformations, emotional burn-out, behavioural factors of risk of employee's occupational health.

Introduction

Intensive daily stress is considered to be inevitable companion of teacher's work. The teaching profession is associated with the situations which directly or indirectly are accompanied by significant psychoemotional and intensive intellectual tension, high level of social responsibility, overloading of organs of speech, sight, etc. Long-lasting influence of the mentioned factors causes the exhaustion of organism resources and changes of central coordinative mechanisms state that appears in the activation of stress-realizing and organism systems limitation and leads to the restriction of its adaptive abilities, which

results in different illnesses development. The fact that the main chronic illnesses of today arise from the emotional sufferings, acute and chronic stress is considered to be highly pervasive.

According to L. Vasserman and M. Berebin, teaching profession belongs to the occupations of high risk in terms of health problems. Examination of pedagogues' health state shows that 89.3% of them have health problems at the level of pre-existing disease ("risk group"), and the features of nosologic pathologic lesions are found in 43.8% of them [2]. Thus, studying the particularities of intensive daily stress influence on the teachers' health is